

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.4.42](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.4.42)

УДК 339.5 : 658 (045)

*Н. М. Богацька,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та міжнародних відносин,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету, м. Вінниця
ORCID: 0000-0002-7546-7428*

РОЗРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ПРИ ВИХОДІ НА ЗОВНІШНІ РИНКИ

*N. M. Bogatska
PhD of economic sciences,
Associate Professor of Economics and International Relation Department,
Vinnytsia Trade and Economy Institute of Kyiv National Trade and Economy University, Vinnytsia*

DEVELOPING STRATEGY OF INTERNATIONAL ECONOMIC ACTIVITY OF THE ENTERPRISE AT EXTERNAL MARKETS

В статті досліджено підхід сучасних підприємств до міжнародної економічної діяльності на закордонних ринках. В сучасних умовах все гостріше постає питання про вибір українськими підприємствами оптимальної стратегії економічного розвитку в довгостроковій перспективі, невід'ємною частиною якої повинна бути зовнішньоекономічна стратегія. Стратегія міжнародної економічної діяльності передбачає обґрунтування довгострокових цілей фірми у спектрі її зовнішньоекономічних інтересів. Також проаналізовано експорт товарів за 2005-2018 роки, визначено його динаміку. Визначено та запропоновано етапи процесу формування стратегії міжнародної економічної діяльності підприємства. Запропонована схема планування стратегії міжнародної економічної діяльності підприємства являє собою замкнену систему, функціонування якої пов'язане з дослідженням ефективності міжнародної економічної діяльності та досягненням гнучкості при виході на мінливі зовнішні ринки.

The article investigates the approach of modern enterprises to international economic activity in foreign markets. In modern conditions, the question of choosing the optimal strategy for economic development, in the long run, is becoming more acute, an integral part of which should be the foreign economic strategy. The strategy of international economic activity implies the substantiation of the long-term goals of the firm in the spectrum of its foreign economic interests. Also analyzed the export and import of goods for 2005-2018 years, defined its dynamics. In the modern condition of the unstable external environment of business raises the question of the need for establishing a more completed process of realization international economic strategy of the company. In our opinion, when developing international economic strategy should be not only the level of the company internationalization and the way of entering the external market but, as well, the level of lifecycle demands on a product which realizing on the external market.

As a basis of the product lifecycle from the point of studying the influence of the development level of the product on the volume of sales on the market of T. Levitt, we proposed our own mechanism of the level by level forming of the international economic strategy of a company, which in complex taken into account the main influences on external economic activity of the enterprise: stages of business internationalization (stage of export, contracting stage, stage of participation, stage of the global firm); the lifecycle of the product demand which business propose on external market.

There are defined and proposed stages of the process of formation of the strategy of international economic activity of the enterprise. The proposed scheme for planning the strategy of international economic activity of the enterprise is a closed system, the functioning of which is related with the study of the efficiency of international economic activity and the achievement of flexibility when entering on the changing external markets. The results of analyzing international economic strategy of company indicate on obligation of further research, implementation of the complex of legislative and other measures for resolving the actual problems of development of the external economic activity of companies in the country.

Ключові слова. Стратегія; міжнародна стратегія; стратегія міжнародної економічної діяльності; експорт; імпорт.

Key words: Strategy; international strategy; international economic activity strategy; export; import.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. У сучасних умовах міжнародна економічна діяльність підприємства та їх зовнішньоекономічні зв'язки перетворилися у визначальний фактор, який обумовлює стан та перспективи української економіки. На закордонних ринках реалізується основна частина продукції базових галузей промисловості, а за рахунок імпорту забезпечується близько 40 % споживчого і близько 20 % інвестиційного попиту на ринку.

Сучасна економічна та політична криза в Україні призвела до низького рівня платоспроможності на внутрішньому ринку, тому експорт товарів та послуг стає визначальним чинником розвитку українських підприємств, особливо у видобувних і обробних галузях промисловості, а також в агропромисловому та енергетичному комплексах країни, однак використовується він, на жаль, не на достатньому рівні і малоефективно.

У цих умовах все гостріше постає питання про вибір українськими підприємствами оптимальної стратегії економічного розвитку в довгостроковій перспективі, невід'ємною частиною якої повинна бути зовнішньоекономічна стратегія. Стратегія міжнародної економічної діяльності передбачає обґрунтування довгострокових цілей фірми у спектрі її зовнішньоекономічних інтересів.

Підкреслимо, що план розвитку зовнішньоекономічної діяльності повинен бути взаємозв'язаний із загальноекономічною стратегією розвитку підприємства у цілому. Стратегічне планування, як правило, розраховане на довгий період, хоч на багатьох підприємствах стратегія базується на середньотривалому плануванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розроблення та формування стратегії міжнародної економічної діяльності українських підприємств приділено істотну увагу в працях вітчизняних науковців: І. В. Багрової, М. І. Дідьківського, Г. М. Дроздової, О. А. Кириченка, А. І. Кредісова, Є. Г. Панченко, І. О. Піддубного, Т. М. Циганкової.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення підходів до розроблення та формування стратегії міжнародної економічної діяльності українських підприємств при виході на нові зовнішні ринки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значні експортні можливості України підтверджуються тим фактом, що у 2018 році Україна здійснювала зовнішньоторговельні операції з партнерами більше ніж із 170 країн світу, а обсяги зовнішньої торгівлі у 2018 році становили більше 47339935,2 тис. дол. США [1].

Відзначимо, що до середини 2008 року в зовнішньоекономічному секторі України продовжувалися тенденції минулих років, а саме: високі темпи зростання вартісних обсягів експорту внаслідок підвищення цін на світових товарних ринках. Однак із вересня 2008 року ефект розгортання світової фінансової кризи зумовив негативний вплив на експортні надходження країни, однак в 2010 році ситуація дещо стабілізувалась, хоча станом на 2018 рік імпорт значно переважає над експортом (табл. 1).

Таблиця 1.
Зовнішньоторговельний баланс України з 2005 по 2018 рр. (млн. грн.)

Номинальний ВВП за рік		Експорт товарів та послуг		Імпорт товарів та послуг		Сальдо (експорт – імпорт)	
Рік	млн. грн.	млн. грн.	% до ВВП	млн. грн.	% до ВВП	млн. грн.	% до ВВП
2005	441452	227252	51,5	-223555	-50,6	3697	0,8
2006	544153	253707	46,6	-269200	-49,5	-15493	-2,8
2007	720731	323205	44,8	-364373	-50,6	-41168	-5,7
2008	948056	444859	46,9	-520588	-54,9	-75729	-8,0
2009	913345	423564	46,4	-438860	-48,0	-15296	-1,7
2010	1082569	549365	50,7	-580944	-53,7	-31579	-2,9
2011	1316600	707953	53,8	-779028	-59,2	-71075	-5,4
2012	1408889	717347	50,9	-835394	-59,3	-118047	-8,4
2013	1454931	681899	46,9	-805662	-55,4	-123763	-8,5
2014	1566728	770121	49,2	-834133	-53,2	-64012	-4,1
2015	1979458	1044541	52,8	-1084016	-54,8	-39475	-2,0
2016	2383182	1174625	49,3	-1323127	-55,5	-148502	-6,2
2017	2982920	1430230	47,9	-1618749	-54,3	-188519	-6,3
2018	3558706	1608890	45,2	-1914893	-53,8	-306003	-8,6

Для наглядності зобразимо динаміку експорту та імпорту за 2005-2018 роки, так, експорт в 2005 році склав 227252 млн. грн., а в 2018 вже 1608890 млн. грн., що на 1381638 млн. грн. більше, що також може бути пов'язано не лише із зростанням обсягів, а і із зростанням цін на світовому ринку.

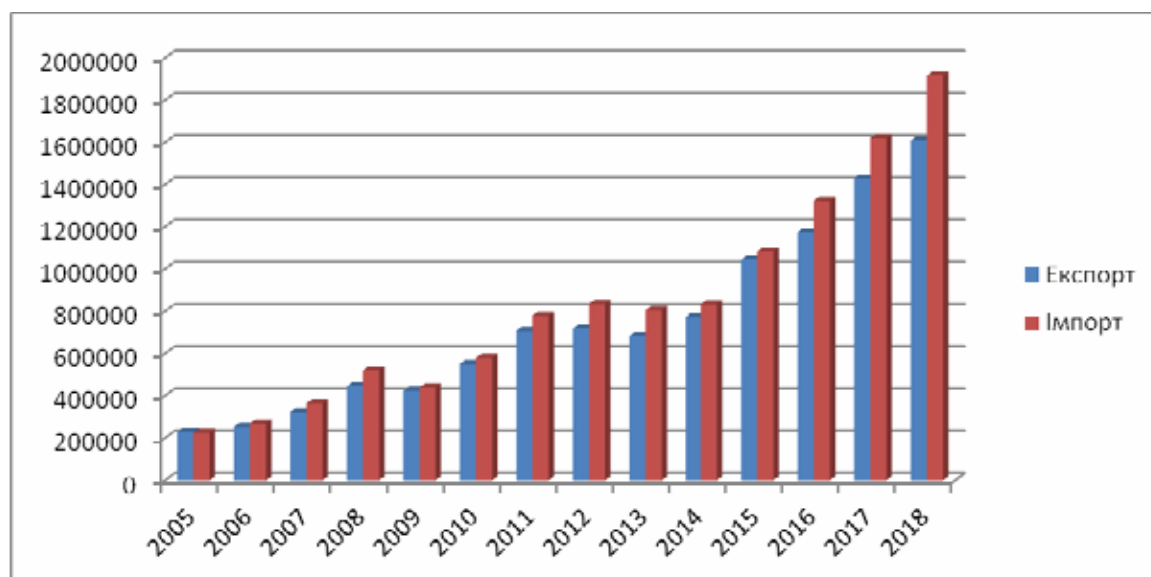

Рис. 1. Динаміка експорту та імпорту за 2005-2018 роки

Дестабілізація валютного ринку України, що відбулась з початку 2014 року внаслідок сукупності політичних та соціально-економічних чинників, зумовила необхідність економіки України. Отже, основними напрямками стабілізації механізму функціонування валютного ринку України можна вважати такі:

По-перше, оптимізувати процедуру валютних інтервенцій НБУ - розклад, параметри інтервенцій. Це дозволило б підвищити прозорість і передбачуваність операцій НБУ на валютному ринку, адже в цій ситуації НБУ доречним було б відмовитися від дискримінаційного підходу і забезпечити всім банкам рівний доступ до своїх інтервенцій.

По-друге, важливе значення має комунікативна політика, погіршення якої пов'язане з непередуманими, негативними коментарями на адресу банків з приводу того, що вони проводять спекулятивну політику на валютному ринку і не дотримуються вимог НБУ щодо кредитування.

По-третє, НБУ потрібно посилити резервні вимоги до банків з метою зниження надмірної ліквідності банківської системи [2].

Виходячи з прогнозів Міністерства економічного розвитку і торгівлі [3] у лютому 2019р. ситуація у промисловому виробництві покращилася - менші темпи падіння, порівняно з січневими («мінус» 1,8% порівняно з «мінус» 3,3% у січні 2019р.), обумовлені переходом від падіння до зростання у добувній (попит на проміжну продукцію) та окремих видах переробної промисловості (а саме харчової та виробництва будівельних матеріалів). Гальмувало виробничу діяльність збереження логістичних проблем з боку залізничного

транспорту, проведення ремонтів технологічного обладнання, зокрема на металургійних підприємствах та електростанціях. У I півр. 2019р. динаміка промислового виробництва покращиться за рахунок зменшення негативного впливу стримуючих чинників - поступового вирішення логістичних проблем на тлі стабільного зовнішнього попиту, що матиме вплив на подальшу активізацію виробничої діяльності в переробній та добувній промисловості, що призведе до стабільного збільшення показників експорту в 2019 році. Серед видів промислової діяльності негативна динаміка спостерігається: у постачанні електроенергії, газу пари та кондиційованого повітря – зменшення на 4,9% («плюс» 1,3% у січні 2019р. та «мінус» 4,0% у лютому 2018р., частка у структурі реалізації промислової продукції у січні 2019р. – 27,8%) через скорочення попиту на енергетичні ресурси; у металургійному виробництві – зменшення на 3,7%; у машинобудуванні – скорочення на 4,3% [4].

У звітному році зменшення експорту українських товарів відбулося за всіма географічними напрямками (рис. 2).

Найбільший вплив на такий несприятливий результат спричинив, насамперед незадовільний стан торгівлі з Росією, де за зазначений період спостерігається від'ємне сальдо у взаємопоставках товарів розміром більше ніж 8,76 млрд. дол. США [4].

До основних торговельних партнерів України належать Туреччина, Італія, Німеччина, США, Польща, Білорусь, Казахстан, питома вага яких у зовнішньоторговельному обороті товарами та послугами України становила в середньому за 2012 – 2018 рр. близько 30 %. Як свідчать дані, зберігся загальний рівень активності імпорту при мінімальному експорті. Основною причиною такого розвитку було деяке погіршення кон'юнктури ринків за рахунок зниження цін на фоні збільшеної пропозиції.

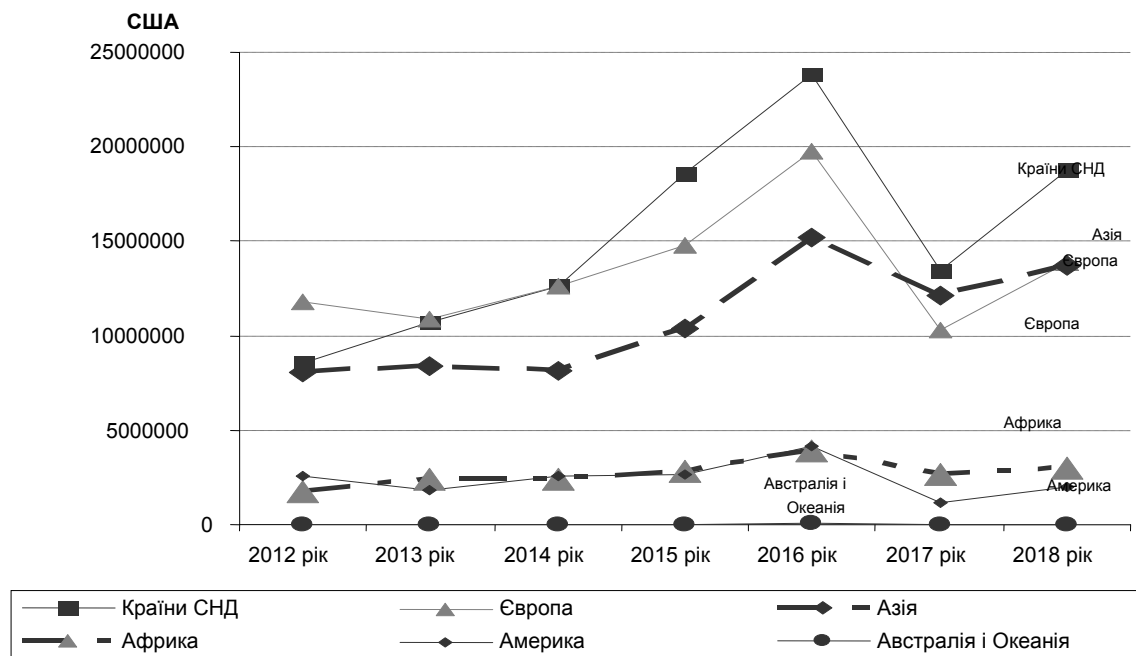

Рис.2. Динаміка українського експорту за географічними напрямками у 2012 – 2018 рр.

За прогнозами Світового банку, найближчим часом кількість протекціоністських заходів у світі буде збільшуватись, а це, у свою чергу, може призвести до скорочення зовнішньої торгівлі, що є небезпечним для України, яка в основному експортує металургійну продукцію та сільськогосподарські товари.

Оцінка причин різкої зміни тенденцій розвитку економіки України в кризових роках підтверджує те, що каталізатором цього стало саме погіршення зовнішньої кон'юнктури. Основними причинами цього, крім світової фінансової кризи, є політична та економічна ситуація в Україні, відставання в науково-технічній сфері, та оновлення виробничої бази.

Модель участі України в міжнародній торгівлі не відповідає сучасним вимогам структури обміну з іноземними країнами, в якій 80 % світового експорту формується за рахунок готової продукції. Ситуація погіршується у зв'язку з тими протиріччями, які має глобалізація.

Багрова І. В. [5] вважає, що міжнародна економічна стратегія підприємства формується залежно від ієрархічних рівнів пропозиції його продукції: рівня свого населеного пункту (підприємство має переваги над підприємствами свого населеного пункту); обласного рівня (підприємство має переваги над підприємствами своєї області); регіонального рівня; рівня своєї країни (підприємство має переваги над вітчизняними виробниками); континентального рівня; глобального рівня.

Вона говорить про системність та поступову лінійну прогресію підходу підвищення ієрархічного рівня пропозиції підприємства на зовнішньому ринку: «... не можна очікувати успішної пропозиції на більш високому рівні, якщо продукція не витримує конкуренції на попередніх рівнях».

У своїх працях Дідьківський М. І. [6] розглядає процес розроблення зовнішньоекономічної стратегії з урахуванням еволюційного процесу виходу на зовнішній ринок.

На думку Дроздової Г. М. [7], стратегія підприємства-учасника МЕД повинна формуватися залежно від етапу розвитку інтернаціоналізації компанії.

А. І. Кредісов [8] зазначає, що рівень інтернаціоналізації впливає на формування зовнішньоекономічної стратегії.

Становить науковий інтерес підхід, висвітлений у працях Циганкової Т. М. [9], в якому при формуванні міжнародної економічної стратегії підприємства ураховується спосіб виходу компанії на зовнішні ринки: експортування, спільне підприємництво та пряме інвестування.

Усі розглянуті підходи мають право на існування як у практичному напрямку, так і в науковому, оскільки вони дозволяють більш детально представити процес планування стратегії міжнародної економічної діяльності підприємства та глибоко провести аналіз з метою підвищення ефективності її реалізації на зовнішніх ринках. Однак в сучасних умовах нестабільності зовнішнього оточення підприємства постає питання необхідності розроблення більш повного процесу розроблення та реалізації міжнародної економічної стратегії компанії.

Досить важливими об'єктивними обмеженнями, на наш погляд, під час розроблення стратегії міжнародної економічної діяльності повинні бути не тільки рівень інтернаціоналізації компанії та спосіб виходу на зовнішній ринок, але й стадія життєвого циклу попиту на товар, що реалізується на зовнішньому ринку.

Взявши за основу стадії життєвого циклу продукту з точки зору вивчення впливу стадії розвитку продукту на обсяги його продажу на ринку Т. Левітта, ми пропонуємо власний механізм поетапного формування стратегії міжнародної економічної діяльності підприємства, який комплексно враховує основні визначальні чинники впливу на ЗЕД підприємства: стадії інтернаціоналізації бізнесу (стадія експорту, контрактна стадія, стадія участі, стадія глобальної фірми); життєвий цикл попиту на продукцію, яку пропонує компанія на зовнішньому ринку (рис. 3).

Як бачимо з рисунка 3, процес розроблення стратегії міжнародної економічної діяльності підприємства повинен здійснюватися за такими етапами:

1. Визначення загального періоду формування зовнішньоекономічної стратегії, який буде залежати від періоду загальноекономічного розвитку підприємства, від прогнозу перспектив розвитку економіки в цілому і зовнішніх ринків вибірково, від стадії життєвого циклу підприємства.

2. Дослідження кон'юнктури ринку – передбачає вивчення економіко-правових умов ЗЕД підприємства та можливої їх зміни в майбутньому.

3. Оцінка конкурентних переваг компанії – проводиться з метою визначення достатності потенціалу підприємства для здійснення ЗЕД.

4. Формування стратегічних цілей ЗЕД – передбачає отримання максимального прибутку з урахуванням конкретизації завдань та особливостей майбутнього розвитку ЗЕД підприємства.

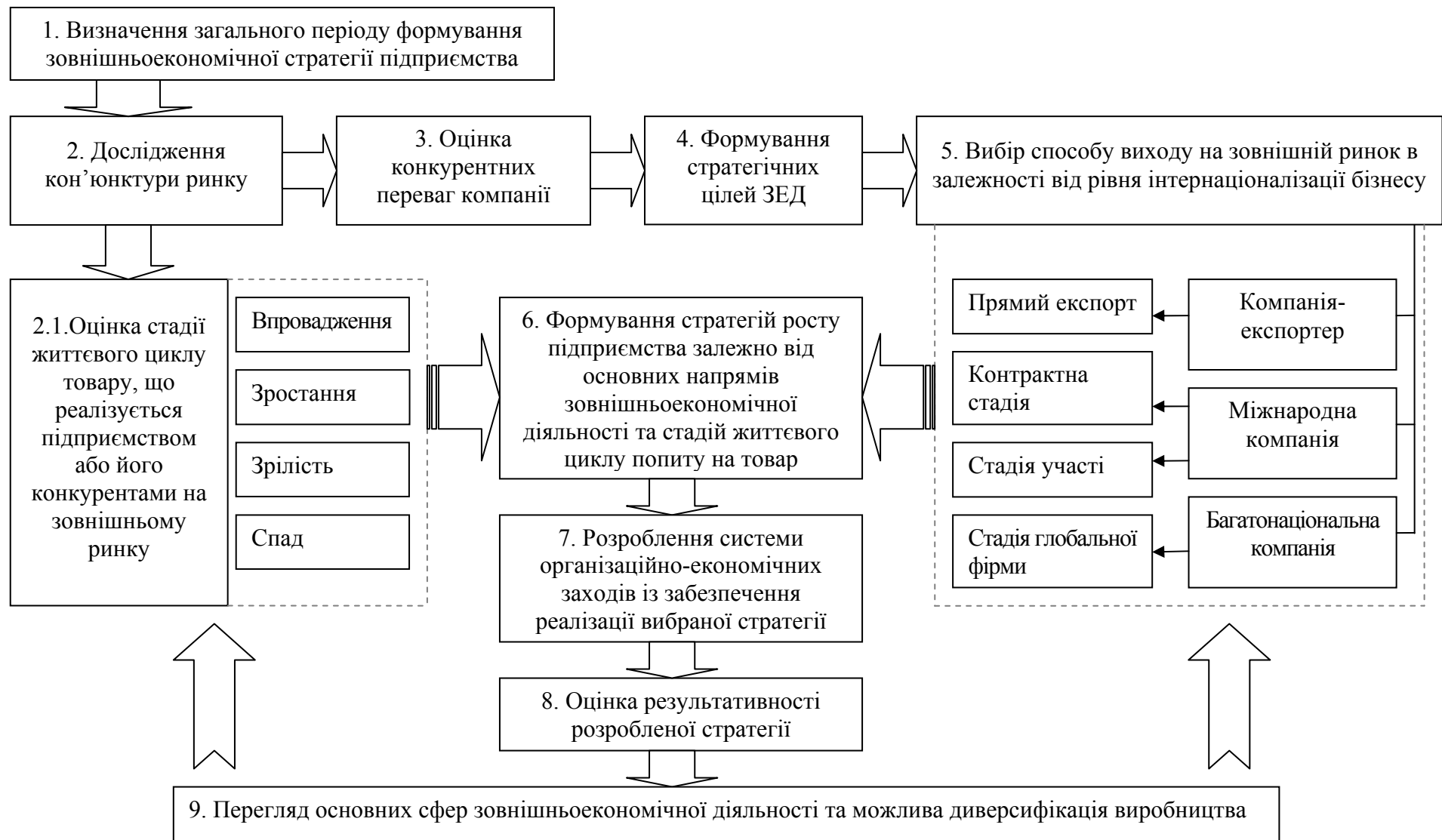

Рис. 3. Основні етапи процесу формування стратегії міжнародної економічної діяльності підприємства

5. Вибір способу виходу на зовнішній ринок залежно від рівня інтернаціоналізації бізнесу – є основним етапом, що включає пошук альтернативних напрямів міжнародної економічної діяльності підприємства з позиції потенціалу компанії.

6. Вибір можливої стратегії росту (концентрованого або диверсифікованого) підприємства на зовнішньому ринку.

7. Розроблення системи організаційно-економічних заходів із забезпечення реалізації вибраної стратегії – передбачає формування на підприємстві організаційних структур управління зовнішньоекономічною діяльністю та створення системи стратегічного контролю за реалізацією обраної стратегії.

8. Оцінка результативності розробленої стратегії – є завершальним етапом процесу розроблення стратегії міжнародної економічної діяльності за системою економічних показників.

9. У разі необхідності виходу підприємства на нову стадію інтернаціоналізації свого бізнесу компанія може переглянути сфери своєї зовнішньоекономічної діяльності, провести диверсифікацію виробництва та з урахуванням життєвого циклу попиту на товар на новому ринку обрати нову стратегію розширення активізації свого бізнесу.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Таким чином, запропонована схема планування стратегії міжнародної економічної діяльності підприємства являє собою замкнену систему, функціонування якої пов'язане з дослідженням ефективності міжнародної економічної діяльності та досягненням гнучкості при виході на мінливі зовнішні ринки.

Результати аналізу планування стратегії міжнародної економічної діяльності підприємства вказують на необхідність проведення подальшого дослідження, впровадження цілого комплексу законодавчих, нормативно-правових і інших заходів з метою вирішення актуальних проблем розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств країни.

Список літератури.

1. Державна служба статистики України веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 05.04.2019).
2. Богацька Н. М. Регулювання валютного ринку національним банком України. *Ефективна економіка*. 2018. № 3. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6164> (дата звернення: 05.04.2019).
3. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=9d84e0b9-b901-475e-9b94-7e590ffa71ed&tag=Informatsiino-analitichniMateriali4> (дата звернення: 05.04.2019).
4. Оберемчук В. Ф. Стратегія підприємства: Короткий курс лекцій. Київ : МАУП, 2010. 128 с.
5. Багорова І. В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: підручник для вузів. Київ : Центр навчальної літератури, 2014. 580с.
6. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 462 с.
7. Дроздова Г. М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства : навчальний посібник. Київ. : ЦУЛ, 2012. 172с.
8. Румянцев А. П., Климко Г. Н., Рокоча В. В. Міжнародна економіка: підручник. Київ : Знання-Прес, 2013. 447 с.
9. Внешнеэкономическая деятельность предприятия / под ред. проф. Л. Е. Стровского. Москва. : ЮНИТИ, 2011. 823 с.

References.

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2019), “External economic activity”, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 05 April 2019).
2. Bogatska, N. M. (2018), “Regulation of the currency market by the National Bank of Ukraine”, *Efektivna ekonomika*, vol. 3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6164> (Accessed 05 April 2019).
3. Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy (2019), “The International Trade Council reviewed the work in 2018 and agreed on plans for 2019”, vailable at: <http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=9d84e0b9-b901-475e-9b94-7e590ffa71ed&tag=Informatsiino-analitichniMateriali4> (Accessed 05 April 2019).
4. Oberemchuk, V. F. (2010), *Stratehiia pidpryiemstva* [The strategy of the enterprise], MAUP, Kyiv, Ukraine.
5. Bahrova, I. V. (2014), *Zovnishn'oekonomichna diial'nist' pidpryiemstv* [Foreign economic activity of enterprises], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.
6. Didkivs'kyj, M. I. (2011), *Zovnishn'oekonomichna diial'nist' pidpryiemstva* [Foreign economic activity of enterprises], Znannia, Kyiv, Ukraine.
7. Drozdova H. M., (2012), *Menedzhment zovnishn'oekonomichnoi diial'nosti pidpryiemstva* [Management of foreign economic activity of the enterprise], TsUL, Kyiv, Ukraine.

8. Rumiantsev, A. P., Klymko, H. N. and Rokocha, V. V. (2013), *Mizhnarodna ekonomika* [International Economics], Znannia-Pres, Kyiv, Ukraine.

9. Shrovsokho, L. E. (2011), *Vneshneekonomycheskaia deiatel'nost' predpriatyia* [Foreign economic activity of the enterprise], YuNYTY, Moskva. Russia.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2019 р.